

érvelnének az örök szkeptikusok, így maga a kutatás sem nélkülözheti a kutató személyes meggyőződését. Ogris professzor merészen vállalta, hogy – természetesen a megadott keretek között – az önéletrajzok valóban szolgálhatnak a jogtörténet forrásaként. Kutatása ezen a téren még nem teljes, s a professzor nagyon pozitívan reagált a kételyekre, a felmerülő kérdésekre, melyek a téma határait, a források közti különbségtételt firtatták.

Az utókorra persze jellemző, hogy átértékeli a korábbi eseményeket. Lehet, hogy a mai önéletrajzok később valódi kincset fognak jelenteni a kutatás számára. Sokszor nem csak a jobb megismerést, de a megértést is segítik a művek; a Clinton házaspár eddig kiadott könyvei több szempontból exkluzív betekintést enged-

nek magánéletükbe, és ezen keresztül fényt vetnek egyes amerikai belpolitikai sajtóosságokra. A jelenlegi elnökválasztási kampányban Barack Obamának, az egyik elnökjelöltnek két könyve is megjelent 2008 első hónapjaiban, és elképzelhető, hogy ifjú politológusok – talán ötven-száz év múlva – ezeket a műveket fogják kutatásuk alapjául venni.

Mindenesetre írni kell, hangsúlyozta Ogris professzor előadásának zárásaként, hogy semmi se vesszen el. Aki pedig bármit is írásban hagy hátra, csak abban bizakodhat, hogy a jövő megfelelően értékeli majd mindazt, amit papírra vetett, ha már megkérdezni nem lehet...

Beke-Martos Judit

Jegyzetek

¹ Laura Nyro: *And when I die* (dalszöveg) – *The Peter Paul & Mary Album*. Warner Bros., 1966 (Forrás: http://www.mtv.com/music/artist/peter_paul_mary/719968/lyrics.jhtml [2008. március 22]). Szabad fordításban: És, amikor meghalok, amikor eltávozom, / Egy új gyerek születik majd, aki folytatja az utamat.
² <http://en.wikipedia.org/wiki/Autobiography> (2008. március 22.)

³ Eötvös József levelei fiához, Eötvös Lorándhoz (Szépirodalmi könyvkiadó, Budapest, 1988, 12–13. p.)

⁴ Margaret Thatcher: *The Downing Street Years* (Harper Collins Publishers, Great Britain, 1995, 818. p.)

⁵ Károlyi Mihály: *Hit, illúziók nélkül* (Európa könyvkiadó, Budapest, 1982, 396. p.)

Az Osztrák–Magyar Monarchia szétesése, a Habsburgok trónfosztása, az eckartsai nyilatkozat számtalanszor inspirált szakmai vitát a magyar jogtörténészek körében. Az 1918–1920-as időszak fejlődése Magyarország tekintetében erősen vitatott – legalábbis alkotmánytörténeti szempontból. A másik oldalon azonban mindezekon valahogy nem szokás elgondolkodni, pedig a Monarchia két önálló államot kapcsolt össze, így széthullásakor nem csak a magyar állam állt nehéz döntések előtt.

Christian Neschwara, az Universität Wien Jog- és Alkotmánytörténeti Intézetének professzora az I. Osztrák Köztársaság alkotmányának létrejöttét és fejlődését kísérte végig *Das System des österreichischen Bundes-Verfassungsgesetzes von 1920/29* (Az 1920/29-es osztrák alkotmány rendszere) című előadásában, amelyet 2008. március 26-án tartott az Eötvös Loránd Tudományegyetem Állam- és Jogtudományi Karának Kari Tanácsstermében.

Ausztriában – az 1929-es módosításokkal – ma is az 1920. évi alkotmány van hatályban. 1918-ban azonban Ausztria több más európai országgal egyetemben az új államiság problémájával került szembe. A Habsburg-család a középkortól kezdve uralta a későbbi Ausztria területét, így demokratikus hagyományokról aligha lehet szó. Mégis a köztársasági államformára esett a választás, létrejött a Nemzetgyűlés, mint alkotmányozó szerv, és munkája eredményeként 1920. október 1-jén elfogadásra került az 1918–1938 között fennállt I. Osztrák Köztársaság alkotmánya. A szöveg kompromisszumok eredménye volt, különös tekintettel arra, hogy – részben területi okokból, részben pedig a szomszédos német példából okulva – decentralizált szövet-

A „kisebb” testvér

Christian Neschwara előadása az Eötvös Loránd Tudományegyetemen

ségi államot hoztak létre. A politikai elitnek a demokratikus politizálás terén mutatkozó tapasztalatlansága és a Monarchia hagyományai erősen érzékelhetők az elfogadott alaptörvényben, amely például nem rendezte a tagállamok és a birodalmi szint közötti kompetencia-megosztást vagy az állami közigazgatás rendszerét. Tulajdonképpen egy valódi alkotmány torzjaként lehetne jellemezni, mivel leginkább az emberi és az alkotmányos alapjogok felsorolására szorítkozott. Az esetleges átmeneti nehézségek kivédése érdekében elfogadtak egy átmeneti törvényt is. Ezt követően feloszlatták a Nemzetgyűlést, kiírták a választásokat, és megalakult a Birodalmi Tanács.

Ismerve a történelmi valóságot, Neschwara professzor fontosnak tartotta megemlíteni a weimari alkotmányban célként megfogalmazott német egyesítés kérdését. Ausztriában népszavazást tartottak a Németországhoz való csatlakozásról, de, tekintve, hogy a lakosság elutasította a kérdést, erre tilalmat rendeltek el. Ezt cáfolta meg a történelem 1938-ban.

Természetesen a demokrácia alapelve mellett megvalósult a hatalmi ágak szétválasztása is. A Birodalmi Tanács lett az egykamarás törvényhozó szerv, ahová a tartományok képviselőket küldtek. Az igazságszolgáltatás is tartományi szinten folyt, csupán az Alkotmány-

bíróság működött birodalmi szinten, ahová a tagokat is megosztva delegálták. Az államelnököt ekkor még közvetlenül, a Birodalmi Tanács választotta, és, szintén a demokrácia jegyében, a hadsereg feletti legfőbb hatalom a kormányé volt. Ezt a konstrukciót Hans Kelsen, az alkotmány egyik megalkotója „szokatlan módon centralizált” szövetségi államnak nevezte.

Ennek az 1920. évi alkotmányszövegnek rengeteg hiányossága volt. Kiegészítésére először 1922-ben került sor, amikor létrejött két új tartomány; Burgenland Magyarországról vált le, míg Bécs függetlenedett Niederösterreich tartománytól. Az első világháborút a fiatal demokrácia gazdasága ekkorra sem tudta kiheverni, így külföldi segítségre szorult, s hitelt kellett felvennie, amelynek visszafizetését a Népszövetség garantálta. Az így kialakult helyzetben azonban 1925-re erős külföldi nyomás nehezedett Ausztriára amiatt, hogy szabaduljon meg a Népszövetség asszisztenciájától. Ennek eredménye lett az első novella. Megvalósult a régen hiányolt kompetencia-megosztás. A legfőbb osztrák kritikusok a hatáskörök tisztázatlanságára tekintettel rendszerint azt állították, hogy Ausztria két vágányon halad. Ezt a visszás helyzetet oldotta fel a novella, amely kimondta, hogy szövetségi szinten létrehoznak egy közös, az állami döntéseket meghozó hivatalt, a döntések végrehajtása azonban a tartományokra hárul, miként a bírósági igazságszolgáltatás is helyi szinten a legcélszerűbb. Természetesen ez az alkotmányos változás is kompromisszumok eredménye volt. Az 1920-as évek folyamán végig a polgári pártok koalíciója alkotta a kormánypártot, a szociáldemokraták voltak ellenzékben, s a német nemzeti egyesülés híveinek száma elenyészőnek volt tekinthető, de ez az alig változó status quo kisebb-nagyobb válságokat idézett elő.

Az 1920-as évek második felében a fegyveres szervezetek szerepe is megnőtt. Létrejött egy fegyveres testület – kvázi polgárőrség –, azzal a céllal, hogy ellenesúlyozza a hadsereg monopóliumát. Ezt az alakulatot Olaszország és Magyarország is támogatta anyagilag, és fegyvereket szállított számukra. Az agresszió csúcspontjának az 1927. július 27-iki bécsi tüntetés tekinthető, amikor felgyújtották az igazságügyi palotát. Ez a helyzet politikai krízishez, a kormány–ellenzék viszonyban válsághoz vezetett, így ismét asztalhoz ültek, hogy változtassanak az alkotmányon. 1929-ben fogadták el a második novellát, amely alapjaiban változtatta meg az eredeti, 1920. évi iratot; a mai napig ezekkel a módosításokkal összhangban olvasandó az osztrák alaptörvény. Elsődleges cél volt a társadalom depolitizálása, módosulni látszott a szövetségi államiság elve, ahogy a demokrácia alapelve helyett a köztársaságé lett a legfontosabb. Az állam legfőbb vezetése is változott, a törvényhozó testületet kétkamarássá alakították, a szövetségi elnököt közvetlenül kívánták választani, és olyan többletjogokkal ruházták fel, mint például az alkotmánybírók felének jelölése.

Az 1929. évi novella nagy lépés volt az osztrák államfejlődés számára, de természetesen csak egy lépés azon az úton, amelyen csak jóval később, az 1938-ban praktikusán megszűnt állam 1945. évi újjáalakulásakor, illetve még inkább az 1955. évi semlegességi nyilatkozat aláírásakor ment, mehetett tovább. Magyarországon a 20. század második felének államfejlődését illetően rengeteg „ha” merül fel, különösen a korábbi testvér gyors és sikeres fejlődését látva. A magyar alkotmánytörténet más utat járt be, de érdekes volt hallani egy osztrák professzor elemzését saját országának talán legfontosabb alkotmányjogi lépéseiről.

B.-M. J.

Jogtörténelmi-jogelméleti konferenciasorozat II.

A Szegedi Akadémiai Székház tanácstermében, 2007. október 30-án került sor a jogtörténelmi-jogelméleti konferenciasorozat második ülésére. Az első ülést még 2007 februárjában tartották meg *A jogelmélet mint diszciplína* címmel. (A konferencia anyaga azóta könyvben is megjelent: *Jogelmélet és önreflexió* címmel, Nagy Tamás és Nagy Zsolt szerkesztésében [Pólay Elemér Alapítvány, Szeged, 2007]) A jelen ülés *A középkori jogtudomány* címet viselte; szervezője ismét Pokol Béla, a Szegedi Tudományegyetem, illetve a Károli Gáspár Református Egyetem Állam- és Jogtudományi Kara Jogbölcseleti és Jogszociológiai Tanszékének vezetője volt.

A konferencia tematikája – címének megfelelően – a középkor egyetemes és magyar jogtudományának egyes aspektusait villantotta fel. A „11–1” előadást, többé-kevésbé megfogható koncepciók szerint, négy blokkra osztották, ezek között került sor az esetleges kérdések feltételére, az elhangzott tézisek megvitatására. Az egyes előadásokra 25-25, a vitákra 20-20 perc állt rendelkezésre.

Az első három előadás az egyetemes jogtudomány középkori fejlődésének egyes állomásaiba engedett rövid bepillantást. E blokkot Karácsony András nyitotta, aki a skolasztika tudományfelfogását vázolta fel tömören, ám annál bősegebb tényanyagot felsorakoztatva. Előadásának első fele az antik görög bölcseleti művek arab közvetítéssel történt Európába jutásáról szólt, különös hangsúlyt fektetve az arisztotelészi logikának a korabeli tudományokra gyakorolt hatására. Az előadás második fele a teológia tudomány-mivoltával kapcsolatos korabeli felfogásokról adott körképet, három felfogásról téve említést: az első szerint a teológ-